

УДК 811.161.2

ІРОНІЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ТЕКСТІ І ЇЇ ВІДТВОРЕННЯ В АНГЛІЙСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Анжела Кам'янець

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, 79000, Львів;
e-mail: angelakamianets@yahoo.com

Досліджено імпліцитні смисли іронічних висловів в українській публіцистичній статті та проаналізовано, наскільки ці смисли доступні читачеві англійського перекладу. Зіставний аналіз тексту-джерела і цільового тексту розглянуто в ширшому контексті, який охоплює цілі та ідеологію медійного ресурсу, де опубліковано досліджувану статтю українською та англійською мовами, мету перекладу, а також цільову аудиторію оригіналу й перекладу.

Ключові слова: іронія, медійний дискурс, імпліцитний смисл, цінності, переклад.

У низці сучасних досліджень медійних політичних текстів зосереджено увагу на риторичних стратегіях учасників комунікації, за допомогою яких ті намагаються донести свою позицію до адресата [9, с. 32]. Моя розвідка має на меті зробити внесок у такі дослідження і розглянути риторичний прийом іронії в конкретному публіцистичному тексті, опублікованому українською та англійською мовами.

Іронія завжди передбачає невідповідність між тим, що мовець чи автор стверджує буквально, і тим, що насправді має на увазі. Як зазначають Б. Гейтім та Я. Мейсон, іронізуючи, мовець висловлює власне *ставлення* до прямої інтерпретації якогось, очевидно, нещирого твердження [7, с. 98], (курсив наш). Отже, іронічні висловлювання мають *імпліцитні смисли*, що зазвичай містять *оцінку* якихось подій чи явищ.

Імпліцитне оцінювання – дієвий риторичний прийом. Як стверджує, зокрема, Ю. Пірогова, ефективність імпліцитної інформації у впливі на аудиторію зумовлена такими чинниками:

1. На відміну від інформації, що міститься в повідомленні в явному вигляді, імпліцитну інформацію адресат не усвідомлює, ця інформація оминає аналітичні процедури обробки інформації. Отже, адресат не схильний критично її оцінювати чи сумніватися в ній.
2. Адресат сам виводить цю інформацію, інтерпретуючи повідомлення, а не одержує її в готовому вигляді, отож, зазвичай, приймає її такою, яка вона є, і не шукає їй підтвердження. Іншими словами, дієвість імпліцитної інформації зумовлена саме складністю її декодування [2, с. 211].

Про іронію, як відомо, свідчить невідповідність буквального змісту конкретного висловлювання загальній ідеї тексту або ж загальноприйнятим цінностям і стереотипам. Цінності

й стереотипи частково різняться від культури до культури, відтак оригінальний іронічний вислів, перекладений дослівно, в новому когнітивному середовищі може втратити свій імпліцитний смисл.

Завдання цієї розвідки – проаналізувати імпліцитні смисли іронічних висловлювань в українському оригіналі та з'ясувати, наскільки ці смисли збережено в англійському перекладі з урахуванням відповідного когнітивного середовища, – іншими словами, визначити, наскільки риторичний прийом іронії залишається дієвим щодо потенційної англомовної аудиторії.

Матеріалом для дослідження слугує стаття з тижневика *Український тиждень* та її переклад англійською мовою. *Український тиждень* – суспільно-політичний україномовний журнал, що висвітлює ключові події та проблеми країни й розрахований за змістом на інтелектуальну аудиторію ліберальних та демократичних поглядів [3]. За словами співзасновника журналу Ю. Макарова, місією *Українського тижня* є “інформаційний супровід народження нового українського суспільства, процесу його самоідентифікації. Читач *Українського тижня* поділяє європейські цінності, такі як демократія та лібералізм, проте є завжди відкритим до діалогу” [5].

Найкращі матеріали журналу щомісяця виходять друком англійською мовою. Англомовну друковану версію розповсюджують, зокрема, на міжнародних авіалініях, серед послів і прес-служб посольств і консульств, у чотири- та п'ятизіркових готелях тощо [3]. Журнал має також інтернет-версію українською та англійською мовами. Отже, можна вважати, що цільова аудиторія англомовного видання – це англомовні іноземці, які цікавляться політичним життям України.

Досліджувану статтю опубліковано в номері від 30 грудня 2010 року в рубриці *Суспільство* під назвою *АНТИгерої 2010* [1]. Вона наскрізь іронічна, її мета – не інформувати про якісь нові події чи факти, а передусім поглузувати з лицемірства, ницості й безпринципності українських політиків, про що свідчить, зокрема, підзаголовок: *Тиждень вдруге відзначає “достойників року”, які своїми вчинками продемонстрували країні, чого вони варті*. Іронізуючи, автор розраховує на солідарність аудиторії в оцінці описуваних персонажів і подій. Автора статті не зазначено – це, очевидно, означає, що висловлену точку зору поділяє весь колектив видання.

Як відомо, 2010 року в Україні відбулися президентські вибори, і більшість інформації в статті *АНТИгерої 2010* так чи інакше стосується цієї важливої події. Один із “достойників” 2010 року – попередній український президент В. Ющенко, чий особливі “заслуги” описано так:

Спецномінація “Унікальний пенсіонер”

Програвши з нищівними 5 відсотками ще в першому турі, екс-президент влаштувався набагато краще не тільки, ніж інші “лузери”, а й багато переможців. На відміну від перших, ним чомусь не цікавляться слідчі органи (як, до речі, й близькими йому людьми). До того ж пан Ющенко тепер не мусить перейматися державними справами, а спілкуватись зі “своєю нацією” може лише тоді, коли хоче, і лише на бажані йому самому теми. Можливо, шикарне життя на залишеній йому дачі справді вартє провального правління та ганебного результату на виборах.

Основний імпліцитний смисл цього тексту – В. Ющенко, мабуть, іще перед виборами мав таємну домовленість зі своїм головним ідеологічним опонентом В. Януковичем. Цей натяк простежується майже в кожному реченні. “...Влаштувався набагато краще не тільки, ніж інші “лузери”, а й багато переможців...” – у сучасній Україні така ситуація

доволі неприродна для політика з “помаранчевого табору” – хіба що цей політик погодився на співпрацю з новою владою. “...Ним чомусь не цікавляться слідчі органи (як, до речі, й близькими йому людьми)...” – натяк на вибіркове правосуддя, до якого активно вдається нова українська влада. Те, що до самого В. Ющенка – на відміну від його колишніх соратників – таке правосуддя не застосовують, означає, що В. Ющенко, вочевидь, має з новою владою якісь особливі стосунки. “...Шикарне життя на залишеній йому дачі справді варте провального правління та ганебного результату на виборах” – іще один натяк на те, що за свою безпринципність В. Ющенко одержав винагороду. У реченні про те, що “Ющенко тепер не мусить перейматися державними справами...”, міститься ще й натяк на лінощі Ющенка-президента і його схильність ухилятися від “небажаних тем”. Слова “своєю нацією”, взяті в лапки, – це натяк на лицемірство В. Ющенка, який у промовах звертався до аудиторії словами “моя нація” і який насправді не зробив для “своєї нації” нічого доброго.

Англійський переклад цього уривка звучить так:

Viktor Yushchenko

For being a one-of-a-kind pensioner

Having lost his bid for re-election with a pitiful 5% of the vote, the ex-President has not only set himself up better than any of his fellow losers, but better even than many a winner. In contrast to the former, investigators are not especially interested in him or those near to him. In contrast to the latter, Mr. Yushchenko no longer has to concern himself with state affairs but can simply communicate with “his people” whenever he feels like it and only on topics of interest to him. Add the nice country home he built himself and it’s not such a bad deal, really, considering his failed administration and miserable showing [6].

Можна припустити, що основний імпліцитний смисл оригіналу – моральне падіння В. Ющенка – здебільшого доступний англомовному читачеві, обізнаному з політичною ситуацією в Україні. У західному світі відомо про застосування в Україні вибіркового правосуддя до представників попередньої влади – відтак надзвичайно комфортне становище В. Ющенка після програшу президентських виборів може видаватись підозрілим і англомовному читачеві, поінформованому про події в Україні. Водночас таємну змову з головним ідеологічним опонентом на виборах у західному світі теж вважають аморальним вчинком і засуджують навіть іще більше, ніж в Україні.

Складно судити, чи зрозуміє англомовний читач імпліцитний смисл вислову “his people” у лапках – адже для цього треба розпізнати в цих словах оригінальне звернення В. Ющенка до своєї аудиторії в часи президентства – “моя нація”.

Замість “шикарного життя на залишеній йому дачі” в англійському перекладі – “the nice country home he built himself” (“гарний заміський будинок, що він собі збудував”). Імовірно, перекладач вирішив, що англомовному читачеві буде складно зрозуміти без додаткових пояснень, що таке “дача” – адже це своєрідна радянська реалія. Однак у такому перекладі “бонуси”, що їх одержав В. Ющенко від нової влади за свою поступливість, дещо применшено. Іронічний натяк на існування відповідної домовленості між колишнім і теперішнім українськими президентами міститься в словах “not such a bad deal, really...” (“не така вже й погана угода, справді...”).

Серед “достойників року” також опинилися політологи, які висловлювали надто оптимістичні прогнози стосовно поведінки В. Януковича на посту президента:

Політологи-астрологи

За відсталість теорії від практики

Не всі, проте чимало теоретиків... передрікали, що в разі перемоги на президентських перегонях Віктор Янукович, напевно, під впливом якихось магічних сил, проявить себе як "новий", "цивілізованіший", а то й "європейський" лідер, порівняно з тим, яким ми його бачили в 2003–2004 та 2006–2007 роках. Однак жодних змін із Януковичем не відбулося, що не дивно, враховуючи, що він досі щиро вірить, нібито чесно переміг на президентських виборах-2004. А отже, політологи (звісно, крім тих, хто просто відпрацьовував свій нужденний хліб), просто забули, що політика – це "мистецтво можливого". Тобто в ній є речі, неможливі за жодних обставин.

Іронія відчутна вже в самій "номінації": "політологи-астрологи". Відомо, що астролог – це "ворожит на зорях" [4], отже, імпліцитний смисл, закладений в такій "номінації", полягає в тому, що такі політологи – кепські фахівці, оскільки будують прогнози не на підставі об'єктивних даних, а радше "ворожать на зорях". В англійському перекладі ця номінація звучить "The Political Punters", де *punter* – це професійний гравець, хтось, хто робить ставки [8]. Отже, в англійському варіанті іронічний підтекст дещо відрізняється: зазначені політологи намагаються *вгадати*, що станеться в майбутньому, аби вчасно скористатися новими можливостями. Очевидно, перекладач вважав, що англійське слово *punter* (яке, до того ж, належить до неформального реєстру, а, отже, вносить у текст деяку емоційність) у конкретному випадку пасує краще, ніж українське *астролог*; якби в українській мові був відповідник цього англійського слова, то, мабуть, і в українській назві "номінації" було б ужито саме його.

Наступна іронічна фраза – ...*Віктор Янукович, напевно, під впливом якихось магічних сил, проявить себе як "новий", "цивілізованіший", а то й "європейський" лідер...* Імпліцитний смисл вислову "*напевно, під впливом якихось магічних сил*" полягає в тому, що насправді така метаморфоза з В. Януковичем відбутися не могла і сподіватись на це не було жодних підстав. В англійському перекладі цей уривок звучить так: ...*Viktor Yanukovych would, most likely, magically, turn out to be a "new," "more civilized," and even "European" leader...* В англійському тексті оригінальний імпліцитний смисл легко зрозуміти – адже в англомовному світі загалом у магію вірять іще менше, ніж в Україні.

Іронія досягає кульмінації в передостанньому реченні абзацу: *А отже, політологи (звісно, крім тих, хто просто відпрацьовував свій нужденний хліб), просто забули, що політика – це "мистецтво можливого"*. Ремарка, що дехто з політологів "просто відпрацьовував свій нужденний хліб", – це глузливий натяк на те, що деякі українські політологи за оплату малюють такі "прогнози", яких від них очікують замовники. "Політика є мистецтво можливого" – це знаменита фраза Отто фон Бісмарка, яка стала афористичною. "Залізний канцлер" цими словами мав на увазі, що добрий політик намагається досягти того, чого за конкретних умов досягти можливо, й не гає час на те, що апріорі неможливе. Автор статті створює інтертекстуальну іронію – цитує відомий вислів Бісмарка, надаючи йому нового змісту: перетворення В. Януковича на "нового, цивілізованішого, європейського лідера" належить до сфери неможливого.

Англійською мовою розглянуте речення перекладено так: *It seems that these political pundits – with the exception of those who were simply earning their daily dollar – simply forgot that politics is the "art of the possible"*. Оскільки практика складання політичних прогнозів на замовлення існує і в західному світі, то іронічність та імпліцитний смисл фрази "*those who were simply earning their daily dollar*" зрозумілі й англомовному читачеві. Так само зрозуміла в англійському перекладі й іронія, зумовлена цитуванням афоризму Бісмарка, – адже цей афоризм із його первинним смислом добре відомий у західному світі.

Ще один “достойник року” – тогочасний спікер Верховної Ради В. Литвин. Присвячений йому абзац починається так:

Минулоріч лише ледачий не глузував із жесту спікера, котрий, висуваючись у президенти, розчулено витирав очі “маминим рушником”. Сьогодні Радою керують зовсім з іншого місця, але на публіку пан Литвин намагається демонструвати неабияку твердість...

Імплицитний смисл першого речення полягає передусім у тому, що жест Литвина з рушником – явно нещирий, другого речення – що Верховна Рада на чолі з Литвином тепер де-факто повністю підпорядковується президенту, а це свідчить, зокрема, про відсутність гідності в Литвина. “Мамин рушник” – це алюзія до відомого ліричного вірша А. Малишка *Пісня про рушник*, у якому матір дарує синові рушник, вишитий як символ життєвої дороги. Литвин – загальновідомий як цинічний і безпринципний політик – безсоромно вдає, що для нього існують такі цінності, як мамин рушник і все те, що цей рушник символізує. Тут іронія знову інтертекстуальна – як і в реченні з афоризмом Бісмарка; згадка про “мамин рушник” створює різкий контраст між тональностями двох контекстів: з одного боку – цинічний світ політики, частиною якого є Литвин, з іншого – лірична *Пісня про рушник*.

Англійський переклад зацитованого тексту про В. Литвина звучить так:

Last year, only the hopelessly lazy failed to laugh at the Speaker's little performance: when he announced his decision to run for President, he wiped his eyes tearfully with his “mother's runner.” Today, the Verkhovna Rada is being run from a very different place, but, in public, Mr. Lytvyn puts on a show of manly decisiveness...

У цьому перекладі оригінальний іронічний підтекст першого речення – нещирість і безсоромність Литвина – збережено лише за допомогою додаткового пояснення “*Speaker's little performance*” (“невеличка вистава спікера”). Тим часом інтертекстуальну іронію повністю втрачено, оскільки вислів “*mother's runner*”, вочевидь, не має шансів бути розпізнаним як алюзія до ліричного твору. Хоча вірш А. Малишка (нині більше відомий як пісня) дуже популярний і навіть перекладений англійською мовою, в англійському перекладі немає слів “*mother's runner*”. Англійською назва вірша звучить як *Song about the towel-cloth*; також в англомовному світі цей вірш знають як *Ridna maty moyu* [10]. Крім того, в західній культурі, на відміну від України, рушник не має символічного значення, відтак згадка про рушник не має в англійському тексті статті жодних ліричних конотацій. Отже, в українському оригіналі статті Литвин видається цинічнішим і безсоромнішим, ніж в англійському перекладі, – оскільки готовий у політичній боротьбі спекулювати на найсвятішому – материнській любові, що її символізує рушник у вірші А. Малишка.

Проведене дослідження засвідчило, що іронічні вислови в статті мають важливі імплицитні смисли й неодмінно містять оцінку описуваних персонажів та подій. У конкретному випадку ця оцінка є смисловою домінантою тексту, отже, мусить бути збережена в перекладі. Англійський переклад статті, очевидно, має на меті дати краще уявлення західному світові (зокрема, й за допомогою іронії) про те, що насправді відбувається в Україні, де політичні лідери заявляють про свою відданість демократії.

Щоб зрозуміти імплицитні смисли іронічних висловів у досліджуваній статті – чи то в оригіналі, чи в перекладі, – читач мусить орієнтуватися в політичній ситуації в Україні – зокрема, знати про застосування вибіркового правосуддя, практику складання політичних прогнозів на замовлення, вплив президента на парламент тощо, – а також сповідувати **демократичні цінності**, які є спільними для україномовної та англомовної аудиторії часопису *Український тиждень*. Лише в поодиноких випадках імплицитні смисли іронічних

висловів прив'язані до глибшого культурного контексту (напр., алюзія до *Пісні про рушник*), а, отже, губляться в англійському перекладі. Однак ці смислові втрати незначні й не ускладнюють для англомовного читача, поінформованого про політичну ситуацію в Україні, розуміння основної ідеї статті.

1. АНТИгерої 2010 [Електронний ресурс] // Тиждень.ua. – [Цит. 16.10.2013]. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/Society/6170> 2. Пирогова Ю. Имплицинтная информация как средство коммуникативного воздействия и манипулирования (на материале рекламных и PR-сообщений) / Пирогова Ю. К. // Проблемы прикладной лингвистики 2001. – М., 2001. – С. 209–227. 3. Реклама в журналі *Український тиждень*. [Електронний ресурс]. – [Цит. 16.10.2013]. – Режим доступу : <http://img.tyzhden.ua/Content/Reklama/2012/reklama/Present01.12.pdf> 4. Словник української мови [Електронний ресурс]. – [Цит. 16.10.2013]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua> 5. Юрій Макаров / Новий журнал “Український ТИЖДЕНЬ” спрямований посісти нішу вдумливого українського тижневика / Ю. Макаров [Електронний ресурс] // Арт-Вертеп. – [Цит. 16.10.2013]. – Режим доступу : <http://artvertep.com/print?cont=4293> 6. ANTHeroes 2010 [Electronic resource] // The Ukrainian Week. – [Cited 2013, 16 Oct.]. – Mode of access: <http://ukrainianweek.com/Investigation/17588> 7. Hatim B. Discourse and the Translator / Basil Hatim, Ian Mason. – London and N.Y.: Longman, 1990. – 258 p. 8. Longman Dictionary of Contemporary English [Electronic resource]. – Pearson Education, 2005. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. вимоги: 350 MHz; 128 Mb RAM; CD-ROM Windows 98/SE/ME/2000/XP/ – Заголовок з титул. екрану. 9. Simon-Vandenberg A.-M. Presupposition and ‘taking-for-granted’ in mass communicated political argument: An illustration from British, Flemish and Swedish political colloquy / Anne-Marie Simon-Vandenberg, Peter R. R. White and Karin Aijmer / Political discourse in the media: cross-cultural perspectives [ed. Fetzer A., Lauerbach G.]. – Amsterdam : John Benjamins B. V., 2007. – P. 31-74. 10. Wikipedia [Electronic resource]. – [Cited 2013, 16 Oct.]. – Mode of access : http://en.wikipedia.org/wiki/Song_about_the_Towel

ИРОНИЯ В УКРАИНСКОМ ПУБЛИЦИСТИЧЕСКОМ ТЕКСТЕ И ЕЕ ВОССОЗДАНИЕ В АНГЛИЙСКОМ ПЕРЕВОДЕ

Анжела Камянець

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, Львов, Украина, 79000;
e-mail: angelakamianets@yahoo.com*

Исследованы имплицитные смыслы иронических высказываний в украинской публицистической статье и проанализировано, насколько эти смыслы доступны читателю английского перевода. Сопоставительный анализ исходного текста и текста перевода рассмотрен в более широком контексте, охватывающем цели и идеологию медийного ресурса, опубликовавшего исследуемую статью на украинском и английском языках, цель перевода и целевую аудиторию оригинала и перевода.

Ключевые слова: ирония, медийный дискурс, имплицитный смысл, ценности, перевод.

**IRONY IN THE UKRAINIAN MEDIA TEXT
AND ITS REPRODUCTION IN ENGLISH TRANSLATION**

Angela Kamianets

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska St., Lviv, 79000
e-mail: angelakamianets@yahoo.com*

The article identifies implicit meanings of ironic statements in a Ukrainian media article and discusses their reproduction in the English translation. The contrastive analysis of the source and target texts is placed in a broader context that includes the aims and ideology of the media resource that has published the article in Ukrainian and in English, the purpose of the translation, and the target audiences of the original and the translation.

Keywords: irony, media discourse, implicit meaning, values, translation.